

2023

nr 3

Nieuwsbrief

Monumenten in Ooststellingwerf



Waldhuske uit 1913

Gemeentelijk monument aan de Meidoornlaan 12 te Haulerwijk

Voorwoord

Hierbij ontvangt u alweer de derde nieuwsbrief van 2023 over de monumenten in de gemeente. Deze nieuwsbrief staat vooral in het teken van de Open Monumentendag, die gehouden is op zondag 10 september 2023. Hoewel het een erg warme dag was, was er volop belangstelling en kijken we als monumentenambassadeurs terug op een geslaagde dag. Eén van de deelnemers was de eigenaar van zijn monument aan de Meidoornlaan 12 in Haulerwijk. Dit is nog één van de in 1913 gebouwde Waldhuskes. Een foto van dit monument ziet u op de voorpagina. Verderop in de nieuwsbrief leest u een uitgebreid verslag!

Ook Aad Oudshoorn heeft weer bijdrages geleverd. Dit keer schrijft hij over het bezoek van de monumentenambassadeurs aan het gemeentearchief, beschermde dorpsgezichten én een artikel over de Gouden Klok te Oosterwolde.

Uiteraard nemen wij u graag mee in de nieuwe ontwikkelingen gericht op de verduurzaming en subsidiemogelijkheden van de monumenten. Johan Hoeksma en Ruben Roemeling voorzien u van de nodige informatie.

Heeft u zelf een interessant onderwerp dat passend is voor de nieuwsbrief? Of heeft u vragen over monumenten? Neem gerust contact op met één van de monumentenambassadeurs!

Wij wensen u veel leesplezier!

De monumentenambassadeurs van gemeente Ooststellingwerf.

In deze nieuwsbrief...

- Monumentenambassadeurs bezoeken gemeentearchief
- Beschermde dorpsgezichten
- Open Monumentendag 10 september 2023
- De Gouden Klok
- Monumenten in het nieuws: Centrale verwarming op gas, hybride of met een warmte pomp?
- Subsidie voor onderhoud van een gemeentelijk monument

Monumenten ambassadeurs bezoeken gemeentearchief

Gemeentes zijn verplicht hun archief in geordende en toegankelijke staat te brengen en te bewaren. Dat is wettelijk zo geregeld. In het Gemeentearchief vind je akten van de burgerlijke stand, notariële akten, bouwvergunningen, foto's, kaarten en krantenartikelen. Het gemeentearchief van onze Gemeente vind je op de plaats waar je het verwacht, namelijk in de kelder van het Gemeentehuis.



Omdat wij als monumentenambassadeurs geïnteresseerd zijn in panden en hun historie en daarover genoeg te vinden moet zijn in het archief, hebben wij op 8 juni jl. met drie ambassadeurs een bezoekje gebracht aan ons gemeentearchief. Wij werden daar rondgeleid door medewerker Johannes Houtsma die ons enthousiast over het gemeentearchief vertelde. Wat ons betreft was het een leuk en leerzaam bezoek.

Hoewel ons gemeentearchief er overzichtelijk uit ziet is het zoeken in het archief lastig. Het vinden van een speld in een hooiberg is gemakkelijker. Om u een indruk te geven: de inventarislijst met archiefstukken over de periode 1960-1989 zelf heeft al 122 pagina's. U vindt die lijst op: <https://www.ooststellingwerf.nl/gemeentearchief>.

Als u geïnteresseerd bent in specifieke historische info bijvoorbeeld over uw woning dan kunt u het beste een afspraak maken met iemand van het archief. Onze gids Johannes Houtsma is zo iemand. Hij houdt van korte lijntjes en een goed geformuleerde vraag is de beste garantie voor een snel en duidelijk antwoord. Het archief beschikt ook over een studiezaal die iedere donderdag voor het publiek geopend is van 9.00 uur tot 16.30 uur. Denk er wel aan dat aan het opzoeken kosten zijn verbonden.

Het gemeentelijke archief is nog niet digitaal ontsloten. Het digitaliseren van een archief is een tijdrovende en kostbare zaak.

Aad Oudshoorn



Beschermde dorpsgezichten

Behalve de 150 rijks- en gemeentelijke monumenten heeft onze gemeente ook twee zogenaamde rijks beschermde dorpsgezichten. Dat zijn het centrum van Oldeberkoop en het voormalige veenwinningsgebied Ravenswoud. De verschillen tussen die twee rijks beschermde dorpsgezichten zijn groot. Ooststellingwerf heeft geen 'gemeentelijke' dorpsgezichten.



Villa Vredewoud Oldeberkoop



IJzeren ophaalbrug Ravenswoud

Dorpsgezicht Oldeberkoop ligt volledig binnen de bebouwde kom van het dorp. Het ontleent haar status aan een ministerieel besluit van 1991 en heeft een oppervlakte van 8 ha. In het dorpsgezicht Oldeberkoop liggen meerdere rijks- en gemeentelijke monumenten. Het betreft vooral de bebouwing van de Willinge Prinsstraat met Villa Vredewoud als blikvanger.

Dorpsgezicht Ravenswoud is met een oppervlakte van 621 ha. veel groter dan dorpsgezicht Oldeberkoop. Dit dorpsgezicht ontleent haar status, die het in 2007 verkreeg, aan de goed herkenbare veenontginning structuur van het landschap. Ravenswoud heeft maar één rijksmonument. Dat is de ijzeren ophaalbrug over de Compagnonsvaart.

Moet je blij zijn als jouw pand in een beschermd dorpsgezicht ligt? De status beschermd dorpsgezicht lijkt vooral een middel voor de overheid om een fraaie dorpskern tegen grote ingrijpende infrastructurele plannen te beschermen. Welke 'extra' rechten of plichten van toepassing zijn voor de eigenaar van een pand in een beschermd dorpsgezicht is mij bij het lezen van info over beschermde dorpsgezichten niet echt duidelijk geworden. Hoewel zonnepanelen op daken, zendmasten of laadpalen voor elektrische auto's in het straatbeeld geen echte toegevoegde waarde aan een dorpsgezicht geven lijken dit geen zaken die je op basis van de status beschermd dorpsgezicht tegen kan houden.

Wat wel duidelijk is, is dat Ooststellingwerf binnen een afstand van enkele kilometers beschikt over twee rijks beschermde dorpsgezichten die alle twee een bezoekje waard zijn.

Aad Oudshoorn

Open Monumentendag 10 september 2023

Op zondag 10 september 2023 was het weer zover: zestien monumenten deden mee aan de Open Monumentendag. Als monumentenambassadeurs hebben we de afgelopen weken hard gewerkt om weer een fantastische dag te organiseren, gezamenlijk met enthousiaste monumenteigenaren en/of vrijwilligers. En een geslaagde dag werd het: ondanks het warme weer, was er wederom veel belangstelling en zijn alle monumenten met veel enthousiasme en de nodige nieuwsgierigheid bezocht.



Als één van de monumenteneigenaren én monumentenambassadeurs, konden wij er uiteraard niet onderuit om niet mee te doen dit jaar. Voor de tweede keer tijdens de Open Monumentendag openden wij de deuren van **Huize Oostenburg, de voormalige dokterswoning uit 1905 in Oosterwolde**. De woning was zowel buiten als van binnen deels te bezichtigen. Bezoekers werden geïnformeerd over de geschiedenis

van de doktersfamilies die er gewoond hebben, we vertelden leuke anekdotes, maar ook over de inrichting en de bouw van de woning konden we veel vertellen.



De vitrinekast vol met oude dokterspullen werd uitvoerig bekeken en riepen bij de wat oudere generatie nog heel wat herkenning op. We hebben erg veel enthousiaste reacties mogen ontvangen! Wat ook erg leuk was, dat er een 71-jarige vrouw binnenkwam, die enthousiast vertelde dat zij als 17-jarige als dienstmeid gewerkt had bij dokter en familie Van Beek. Na al die jaren zag ze het huis weer van de binnenkant. De dienstmeid kamer, welke in ere hersteld is, kon zij zich nog goed herinneren! Naast onze woning, deden er nog 15 andere monumenteigenaren mee, waaronder ook deelnemers die nog niet eerder hadden meegedaan aan de Open Monumentendag. **In Haulerwijk, aan de Meidoornlaan 12, staat een woudhuisje met een moderne aanbouw**. Het is nog één van de drie waldhuskes, die er nog staat, helaas zijn er door de jaren heen veel afgebroken. Het huisje -het origineel was zestig vierkante meter- werd sinds 1913 bewoond



door familie Bosma met negen kinderen. Latere woonde hier de familie van der Veen, met twaalf kinderen. De huidige eigenaar heeft het pand in 2010 weten te bemachtigen. Hij kocht het van iemand, die het wilde slopen. Hij heeft het pand dus als het ware van de sloop gered. De eigenaar liet een bevriende architect een ontwerp maken voor een aanbouw en maakte zelf een digitale tekening. De huidige woning voor drie bewoners bedraagt zo'n 260 vierkante meter. In het originele huis zijn zoveel mogelijk details bewaard gebleven. Deze woning kreeg pas eind 2022 de status van gemeentelijk monument, een waardevolle toevoeging aan de huidige lijst van monumenten!

De waterput in Nijeberkoop heeft sinds 2023 de status van een gemeentelijk monument. De eigenaren en dorpsbewoners zagen de erfgoedwaarde van de put in en hun inspanningen om daarvoor erkenning te krijgen, werden beloond. Er zijn plannen om de waterput beter zichtbaar te maken voor langsfietsende toeristen door een bruggetje, een bankje en een infopaneel te plaatsen. Hoewel de grondwaterput tijdens de Open Monumentendag droog lag, hebben de eigenaren enthousiast verteld over de bouw van de grondwaterput en trok het veel bezoekers.



Ook Appelscha trok veel belangstelling voor meerdere panden welke te bezichtigen waren. Aan de Vaart Noordzijde 18 hebben de bewoners van het hoekhuis met de gevelsteen Tjoemboeloeit verteld over de geschiedenis van hun monument, ondersteund met een door henzelf ingerichte expositie achter de ramen van één van de schuurdeuren.

In de oude dokterswoning aan de Vaart Zuidzijde 37, hebben de eigenaren verteld over de geschiedenis van het pand. Het pand, tegenwoordig in gebruik als bloemenhuis en woonwinkel, is grotendeels nog in oude staat. Bezoekers konden hier oude bouwtekeningen inzien en de tuinontwerpen van vroeger bekijken.





Aan de **Sanatoriumweg 1**, op het terrein van het huidige Olmen Es, konden mensen een wandeling maken op het terrein en het gebouw bezichtigen, waar vroeger het **laboratorium voor röntgenonderzoek** is gebouwd. Hoewel het oorspronkelijke museum er niet meer is, hebben enthousiaste vrijwilligers verteld over de rijke geschiedenis en de bijzondere elementen van deze locatie. Ook het uurwerk in de toren, die veel weg heeft van een kerktoeren, was hierbij te bezichtigen.



Ook het **sluicewachterswoningke** aan de **Vaart Zuidzijde 90**, trok weer veel belangstelling!



Bij het **cachot**, rechts van **Vaart Zuidzijde 90**, gingen de mensen terug in de tijd. De kleine gevangenis aan de vaart is voorzien van een tentoonstelling met attributen die te maken hebben met het leven in de gevangenis. Achter vindt u de twee kleine verblijven waar men vroeger de roes kon uitslapen. Vrijwilligers hebben veel over het cachot kunnen vertellen.



Bij de huidige begraafplaats van **Nijerberkoop** heeft vroeger een kerkgebouw gestaan, maar in de loop der jaren is dat in verval geraakt. In 1826 werd de bouwval definitief opgeruimd. Het enige dat overbleef was de **klokkenstoel**. Twee enthousiaste vrijwilligers stonden klaar om te vertellen over de geschiedenis van de klokkenstoel en de elementen die de klok rijk is... echter viel het bezoekersaantal erg tegen. Met uiteindelijk twee bezoekers, zijn de vrijwilligers

na afloop met volle koffie- en theecontainers weer huiswaarts gekeerd. Ontzettend jammer, daar de begraafplaats en het kerkgebouw een rijke geschiedenis aan verhalen kennen,

waaronder het verhaal van de verdwenen paarden, dat terug te lezen is op tekstborden en waar de vrijwilligers graag over hadden willen vertellen! Mocht u eens in de buurt zijn: een bezoek aan de begraafplaats en klokkenstoel, is zeker de moeite waard!

Waar het wel erg druk is geweest, was bij **de Korenmolen De Weyert in Makkinga**. Hier werd het verhaal van molenaar Weijert Zeeplat verteld, die zijn molen verhuisde vanuit Gorredijk naar Makkinga. In 2024 is dat 100 jaar geleden. Kinderen konden hier verstopte muizen zoeken en konden spelenderwijs meer leren over de molen.



Er waren drie kerken die konden worden bezichtigd! In de **Dorpskerk van Elsloo** werd in september Kunstig Elsloo georganiseerd, waarbij een tiental dorpskunstenaars hun werk toonden, een waardevolle toevoeging tijdens de Open Monumentendag! Vrijwilligers hebben op deze dag de bezoekers in de kerk rondgeleid, waar ook het orgel werd bespeeld. Op de begraafplaats kon men zien hoe de teksten op oude grafstenen weer leesbaar werden gemaakt. Ook de **klokkenstoel**, die ook een rijksmonument is, was te bezichtigen. Kinderen konden overdag de klokken luiden en zelfs daarmee het diploma assistent-klokkenluider behalen!



Ook de **Trefkerk in Appelscha** opende haar deuren. De kerk, de klokkenstoel, het baarhuisje en het oude kerkhof waren hier te bezichtigen. De benedenverdieping van de kerk was opengesteld voor publiek. Door middel van fotopanelen konden de mensen informatie lezen en foto's bekijken over de geschiedenis van deze locatie.



In de **Dorpkerk te Oosterwolde** konden de bezoekers de klokkenstoel, de kerk en het Noorman orgel bezichtigen. Vrijwilligers gaven de bezoekers een rondleiding. Hier waren een eeuwenoude doopvont en grafmonumenten met bijzondere graf poëzie en grafsymboliek te bekijken.

Bij de **Stobbepoele in Tronde**, lieten molenaars haar molen, **de Vesuvius Tjasker**, draaien voor enthousiaste bezoekers. De laatste jaren is er veel gebeurd om de molen in ere te herstellen. Bomen en planten werden verwijderd om een betere windvang te realiseren. De molen is geveerd, de vier zeilen zijn vernieuwd en de uitstroom over de ijsbaan naar het eilandje is hersteld. De molenaars hebben de bezoekers meer verteld over de prachtige locatie.



Aan het einde van de middag, hebben we met alle deelnemers de dag afgesloten in het Kunstcafé in Appelscha. Hier konden we elkaar ontmoeten, alle ervaringen delen en de dag afsluiten met een hapje en drankje. Al met al, kijken we terug op een zeer geslaagde Open Monumentendag, waarin wij nogmaals alle monumenteigenaren en/of vrijwilligers hartelijk willen danken voor hun enthousiaste deelname!

Remco en Anneke Hageman

De Gouden klok



In een vorige nieuwsbrief besteedde ik aandacht aan Hotel de Gouden Klok in het centrum van Oosterwolde dat rond de eeuwwisseling van de twintigste naar de eenentwintigste eeuw is gesloopt. Toen ik in Ooststellingwerf kwam wonen (jan. 2007) was het hotel ondanks de nodige protesten allang gesloopt en had plaats gemaakt voor een appartementencomplex waar de meningen in onze Gemeente over verschillen. Ik blijf de gouden klok een bijzonder pand vinden hoewel ik het nooit zelf heb gezien.

Foto's van ansichtkaarten van het hotel aan het Wijkje in Oosterwolde zijn geld waard. Zeker als op de foto ook het historische eendenhuis staat. Een jaar of vijf geleden zette buurtvereniging 't Wijkje zich in om met geld uit het Fonds Ooststellingwerf het eendenhuis te verbouwen, maar dat is er nooit van gekomen. Tegenwoordig staat op de plaats waar ooit het eendenhuis stond een Hein Mader kunstwerk in het water.



Dat de omgeving van de Gouden Klok er in latere tijden heel anders uit heeft gezien blijkt wel uit de foto links die kort voor de sloop van de Gouden Klok moet zijn gemaakt en die ik nog niet zo lang geleden op de facebook account Oosterwolde Toen aantrof.

Aad Oudshoorn

Monumenten in het nieuws: Centrale verwarming op gas, hybride of met een warmte pomp?

De energie-transitie is in volle gang: is het niet door de gestegen energieprijzen, dan is het wel omdat we gestimuleerd worden om energiebesparende maatregelen te nemen. Maar hoe zit dat met het verwarmen van onze monumenten?

Wellicht heeft u al iets gelezen of gehoord over 'de verplichte overstap' van een gas gestookte CV ketel naar een Hybride CV ketel.

Laat ik beginnen met de geruststelling dat deze verplichting, die vanaf 2026 geldt bij vervanging van de gasgestookte CV ketel, (vooralsnog) niet geldt voor een monument.



Verplicht of niet verplicht aan de (hybride) warmtepomp?

Bron: NOS-monumenten-hoeven-niet-aan-de-warmtepomp

Als het dan niet hoeft, waarom en wanneer zou ik het dan doen?

De energietransitie zet in op het gebruik van (groene/schone) elektriciteit in plaats van het verbranden van brandstoffen. Voor verwarming geldt in Nederland dat de meeste mensen hun huis verwarmen met gas gestookte CV installaties of gaskachels, zo ook de meesten monumenten. Als in het monument een CV installatie is geïnstalleerd, dan is het van belang om te kijken of we te maken hebben met hoge of lage temperatuur verwarming. Hoge temperatuur verwarming wordt gekenmerkt door radiatoren in de verschillende ruimtes die verwarmd worden. Door er water met een temperatuur van 75-95 graden overheen te circuleren geven radiatoren warmte af aan de ruimte. Dergelijke watertemperaturen zijn op dit moment voor huisinstallaties nog niet te realiseren door elektrische warmtepompen. Deze kunnen 'slechts' tot zo'n 50-65°C warmwater maken.

Kan ik dan nooit een warmtepomp plaatsen?

Misschien toch wel. Allereerst is hier de hybride warmtepomp voor ontwikkeld. Tot zo'n 50°C verwarmt deze het CV circuitwater met een (elektrische) warmtepomp. Daarboven verwarmt deze het water bij middels gas, waardoor je het circuitwater weer in het bereik van 65-85°C kunt brengen. Helaas blijf je hierbij nog wel gas gebruiken, al claimen sommige leveranciers dat dit tot wel 60% besparing kan leiden.

Is deze hoge temperatuur van het circuitwater altijd nodig?

Het antwoord is niet voor ieder monument gelijk en hangt van vele factoren af (o.m. isolatie, verwarmend oppervlak van de radiatoren). Wil je weten of je met een lagere circuittemperatuur je huis voldoende warm kunt krijgen, dan kun je de CV circuitwater temperatuur van je huidige ketel terug (laten) brengen naar 50°C of daar net onder. Doe dit bij voorkeur gedurende een winter periode. Hou je het behaaglijk, dan is je huis geschikt voor

een warmtepomp, krijg je het niet behaagelijk, dan is een warmtepomp als vervanger voor je gasgestookte CV (nog) niet geschikt.

Wat kan ik dan wel als ik van het gas af wil?

Uiteraard begint alles met een goede isolatie. Als dit in orde is kun je overwegen om de radiatoren te vervangen voor radiator door ventilatorconvectoren of om vloerverwarming aan te leggen. Beide werken met lage temperatuur water circuits (<50°C), waardoor je de CV ketel kunt vervangen door een elektrische warmtepomp.

Zijn er nog andere mogelijkheden?

Ja te denken valt aan warmtepomp lucht-verwarmingsysteem. Dit systeem verwarmt (of koelt) de lucht in de kamer en is daarmee functioneel te vergelijken met een convector radiator, gecombineerd met een warmtepomp.

In de volgende uitgave van de monumenten nieuwsbrief gaan we nader in op de verschillende warmtepomp systemen en subsidie mogelijkheden.

Johan Hoeksma

Vraag subsidie voor onderhoud van een gemeentelijk monument!

In de gemeentelijke subsidiepot van 2023 zit nog ruimte! Heeft u nog onderhouds- of verbouwplannen? Vraag dan nog dit jaar subsidie aan.

Voor werkzaamheden die bijdragen aan het behoud van een gemeentelijk monument, heeft de gemeente elk jaar een subsidie beschikbaar. De subsidie is bedoeld voor de monumentale delen van een gebouw. Onderhoud aan een latere aanbouw komt niet altijd in aanmerking. Als u twijfelt of uw geplande werkzaamheden voor subsidie in aanmerking komen, kunt u contact opnemen met de gemeente. U kunt bellen naar 140516 en vragen naar Ruben Roemeling. U mag hem ook mailen op r.roemeling@ooststellingwerf.nl.

De gemeente kan 25% van de kosten betalen die u moet maken voor onderhoud, reparaties of verbouwingen. Dit tot een maximum van € 7.500,-. Een subsidiebedrag van minder dan € 250,- wordt niet uitgekeerd. Het heeft daarom alleen zin om subsidie te vragen voor werkzaamheden van minimaal € 1.000,-.

Het is toegestaan om meermaals een subsidieverzoek in te dienen. Bijvoorbeeld in het ene jaar voor reparatie van de dakgoot en schilderwerk en in het andere jaar voor herstel van voegwerk.

Voor de subsidieregeling geldt elk jaar "op is op".

Voor het indienen van een subsidieverzoek is een formulier beschikbaar. U kunt dit online invullen en indienen op www.ooststellingwerf.nl/monumenten.

Ruben Roemeling

Colofon

Nieuwsbrief Monumenten in Ooststellingwerf

De nieuwsbrief Monumenten in Ooststellingwerf wordt samengesteld door de gemeentelijke monumentenambassadeurs. Deze nieuwsbrief is er voor eigenaren van monumenten in de gemeente Ooststellingwerf en andere geïnteresseerden en verschijnt viermaal per jaar.

Redactie:

Anneke
Hageman



Oosterwolde
0654303694

Aad
Oudshoorn



Elsloo
0615440547

Maarten
Jeronimus



Fochteloo
0620675755

Johan
Hoeksma



Appelscha
0610964937

Jouke
Jongsma



Donkerbroek
0623821568

E-mail adres:

infomonumentenoooststellingwerf@gmail.com

De Monumentenambassadeurs zijn vrijwillige vertegenwoordigers en werken in overleg met de gemeente Ooststellingwerf aan het promoten en in standhouden van monumenten in de gemeente Ooststellingwerf.

Het overnemen van artikelen is toegestaan, mits de bron wordt vermeld.

Wilt u liever de nieuwsbrief digitaal ontvangen? Stuur ons een e-mail en vermeld daarin ook het adres van uw monument.

Correspondentieadres:

Gemeentehuis Ooststellingwerf
t.a.v. Ruben Roemeling
't Oost 11, 8431 LE Oosterwolde



